

Синдром політичної прокрастинації: причини і наслідки

Юрій Шайгородський,
доктор політичних наук,
головний науковий співробітник
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України
23.00.01@ukr.net

Досліджуються причини і наслідки відкладання (уникання) прийняття політико-управлінських рішень. Обґрунтовується поняття „політичної прокрастинації” та пропонуються шляхи її подолання. Запропоноване авторське визначення поняття „стратегія суспільного розвитку”, виокремлено її сутнісні ознаки.

Ключові слова: держава, політична еліта, політична прокрастинація, стратегія суспільного розвитку.

Shaygorodskiy Yuriy. Syndrome of political procrastination: causes and consequences. Causes and consequences of postponement (avoidance) of making of political and management decisions are investigated. The term "political procrastination" is substantiated and ways to overcome it are proposed. Author's definition of the term "social development strategy" is proposed and its essential features are singled out.

Keywords: state, political elite, political procrastination, social development strategy.

Шайгородский Юрий. Синдром политической прокрастинации: причины и следствия. Исследуются причины и следствия откладывания (уклонения от) принятия политико-управленческих решений. Обосновывается понятие „политической прокрастинации” и предлагаются пути ее преодоления. Предложено авторское определение понятия „стратегия общественного развития”, выделены ее сущностные признаки.

Ключевые слова: государство, политическая элита, политическая прокрастинация, стратегия общественного развития.

Шлях побудови незалежної держави, який Україна обрала понад два десятиліття тому, виявився для суспільства досить складним, часом – драматичним і суперечливим. Її становлення відбувалося в умовах подолання траєкторії руху в десятиліттями існуючій до того системі координат. На жаль, неодноразові спроби реформування економічної, соціальної, політичної сфер не призвели до очікуваних результатів, переважна більшість реформ, що проголошувалися, не стали ефективним інструментом позитивних суспільних змін. Ще частіше – такі спроби залишалися у вигляді проєктів, нереалізованих планів, невиконаних рішень.

Донині актуальними залишаються проблеми формування ефективних політичних і економічних інститутів, відкритості й конкурентної спроможності вітчизняного ринку, вибудовування системи соціального захисту і соціальних гарантій, створення належних політичних умов суспільного розвитку.

У цьому контексті, варто звернутися до визначення й аналізу основних факторів, які спричинили трансформаційні невдачі України. Серед них, на нашу думку, варто виокремити, як причинно-наслідкову й характерну для політико-управлінської практики останніх десятиліть, тенденцію „відкладання” розробки і реалізації важливих, кардинальних (потенційно конфліктних) рішень. З часом, ця тенденція стала стійкою складовою вітчизняної політико-управлінської практики. Це явище характеризується комплексом ознак і проявів, які дають підстави стверджувати, що протягом останніх двох десятиліть сформувалися певні підходи і принципи „вирішення” ключових проблем суспільного розвитку. Внутрішніми їх ознаками (симптомами) стали характерні розлади в системах політичного, державного й адміністративного управління, у „аматорському” здійсненні ринкових перетворень, ідеологічній і ціннісній невизначеності тощо. Зовнішніми – результати економічного і соціального розвитку, позиціонування країни у відносинах із іншими державами та союзами держав.

Головною перепоною українських реформ став внутрішній фактор. Серед його ознак: неконсолідованість еліт, корумпованість, перманентна нецивілізована боротьба фінансово-економічних і політичних кланів за владу тощо. В результаті – маємо суперечливу політику перетворень, вироблену „самостійно” методом спроб і помилок; „українська модернізація” носить навздогінний характер; загострилися проблеми національної, політичної ідентифікації суспільства тощо. Українська специфіка розвитку перекреслювала тенденції пострадянського розвитку, адже країни Балтії і Центральної Європи, які мали приблизно однакові стартові умови з Україною, швидко розвивалися та інтегрувалися в європейські структури. Як слушно зауважує М. Михальченко, „економічні і політичні реформи [в Україні] не вдається синхронізувати, оскільки кожна з цих змін можлива тільки в тому

разі, коли вже відбулася інша, тобто вони детермінують одна одну і виступають у якості власної необхідної передумови” [1, с. 35-36]. Додамо, – якщо при цьому відбуваються вони (реформи) хаотично, без чіткого стратегічного плану дій, їх „синхронізація” – неможлива.

За відсутності чітко артикульованої й формалізованої стратегії суспільного розвитку, окреслені невизначеності набули ознак „хронічних” і, багато в чому, – провідних у тенденціях розвитку. Зовнішні прояви – результати соціально-економічного і політичного розвитку: Україна досі не досягла рівня 1990 року за показником ВВП [2]; не сягнуло рівня 1990 року й сільськогосподарське виробництво (максимальне його значення в цілому по Україні було зафіксовано у 2011 році – 79,5% обсягу 1990 року); лише 32,7% сіл забезпечені дитячими дошкільними установами, школами – 45,5%, у 56,1% загальної кількості сіл відсутній обов’язковий для кожного села фельдшерсько-акушерський пункт, заклади клубного типу є в 57,7% сіл. Майже повністю відсутнє на селі побутове обслуговування; економічна криза 1990-х років негативно вплинула на демографічну ситуацію в Україні, що характеризувалося бурхливою міграцією населення, зниженням народжуваності та зростанням смертності. Протягом 20 років чисельність населення зменшилась на 6 млн. осіб. Лише з 2002 р. почала зростати народжуваність, а з 2005 р. фіксується позитивне міграційне сальдо [3] тощо. Слабкість економіки та національної консолідації не дозволили Україні реалізувати амбітні плани щодо перетворення держави на регіонального лідера Центрально-Східної Європи, політико-економічних можливостей ключової „ланки” між країнами Балтики і Чорноморського басейну.

З отриманням незалежності, перед державою постали проблеми, вирішення яких потребувало врахування комплексу принципово нових, жорстко детермінованих обставин. Вони поєднували, з одного боку, необхідність вирішення невідкладних соціально-економічних проблем, зумовлених зміною суспільно-політичного ладу, з другого – усвідомлення й освоєння нового політичного простору і, бодай на рівні логіки, розуміння й конструювання майбутнього.

Гострі проблеми соціально-економічного характеру, завдання збереження соціуму й забезпечення його рівноваги „молоді” українські управлінці вимушені були вирішувати оперативно. Інше – ключове, на етапі становлення української держави, завдання – розробки стратегії державного розвитку – відтерміновувалося. Проблема стратегії, – не лише як довгострокового, послідовного, конструктивного й раціонального плану дій, але, передусім, як світоглядного, підкріпленого ідеологією (й завдяки цьому – стійкого до невизначеності умов) феномену – залишалася, здебільшого, предметом теоретичного пошуку й наукових дискусій. Тривалий час держава знаходилась у стані своєрідної політичної (політико-управлінської) прокрастинації.

У психології поняття „прокрастинація” (від лат. *procrastinatus*: *pro* – замість, попереду та *crastinus* – завтрашній; англ. *procrastination* – зволікання, затримка) використовується для позначення схильності відкладати „на потім”, „на завтра”, на майбутнє складні або неприємні думки, рішення та справи. Залучення до визначення характеру тенденції, що склалася, у політико-управлінській сфері, цього психологічного терміну, на наш погляд є доречним з огляду на соціально-психологічні особливості суспільного розвитку, властивостей вітчизняної політичної еліти, практики прийняття рішень, стану розробки стратегії суспільного поступу, тривалості означених процесів, що визначають його характер і напрями.

У політичній науці під поняттям „політична прокрастинація” ми пропонуємо розуміти **відкладання (уникання) важливого політичного рішення. Це явище найчастіше зумовлюється неготовністю суб'єкта, котрий має прийняти таке рішення, взяти на себе відповідальність за його наслідки, що може зумовлюватися сумнівами щодо успішності реалізації, або ж усвідомленням нездатності подолати конфлікт, котрий виникне внаслідок прийняття рішення.**

Відповідно, політична прокрастинація може зумовлюватися як особливостями, пов'язаними з **процесом** прийняттям владного рішення, так і з **мотивацією** суб'єкта, котрий приймає рішення. Як процес цей феномен розкривається в **когнітивних поняттях**: рефлексія, завдання, досвід, цілепокладання та ін. Політична прокрастинація, яка зумовлена мотивацією, тобто впливає із самоідентифікації суб'єкта прийняття політичного рішення та його інтересів, описується **аксіологічними й етичними поняттями**: ідентичність, світогляд, цінності, відповідальність, інтерес та ін.

В українських умовах причиною політичної прокрастинації є автаркія владних еліт, котрі розглядають суспільство лише як ресурс для забезпечення власного майнового та владного статусу; однак не сприймають себе як частину суспільства, відповідно – не пов'язують позитивні суспільні перетворення із власним благом. Саме тому, політична еліта, яка вражена автаркією, може паразитувати на суспільній стагнації, відкладаючи істотні суспільні перетворення, оскільки їх здійснення може зумовити втрату владних позицій. Вихід із цієї ситуації владні еліти України знаходять в маніпулюванні суспільною думкою, посиленні патерналістських настроїв і загостренні фундаментальних суспільних протиріч (мовних, релігійних, етнічних тощо). Актуалізація цих протиріч дає можливість еліті маніпулювати розщепленим суспільством, блокувати зародження конструктивної опозиції і не вирішувати найпринциповіші суспільно-політичні проблеми.

Таким чином, політична прокрастинація в українських умовах є не стільки психологічним проявом, пов'язаним із творчим процесом прийняття політичного рішення, скільки проявом етико-світоглядним,

корені якого – в ідентичності політичних еліт, котрі не ототожнюють себе із суспільством. Наслідком політичної прокрастинації є суспільно-політична стагнація і делигітимація суб'єкта.

Ми припускаємо, що (теоретично) політична прокрастинація може мати й позитивні прояви. Однак вони не такі очевидні, як негативні, і їх виокремлення потребує подальших наукових пошуків.

Наукові дослідження феномену прокрастинації почалися у 1970-х рр., хоча це явище відоме здавна як таке, що присутнє в усіх сферах життєдіяльності: у побуті, у військових і державних справах тощо.

Грецький поет Гесіод (найдавніший з тих, праці яких дійшли до нашого часу – 800 р. до н. е.) пише про тогочасних прокрастинаторів, про тих, хто „відкладає справи на завтра”:

„І не відкладай справи до завтра, до післязавтра:

Порожні комори у тих, хто працювати лінується і вічно

Справу відкладати любить: багатство дається стараннями” [4, с. 64].

Афінський полководець (згодом – історик) Фулідід (IV ст. до н.е.), який виступав проти спартанців, зазначав, що прокрастинація – риса, корисна тільки у випадку вичікування початку війни [5, с. 84, 1.84.1]. А римський консул Марк Туллій Цицерон неодноразово нарікав на прояви прокрастинації у вищих ешелонах влади. Зокрема, звертаючись до сенату (у 56 р. до н. е.): „... і якби справа не відкладалася стільки разів і під кінець не була вирвана з ваших рук, то ви (як ви цього і бажали) відновили б свій авторитет” [6, філ. 7].

Знайшли своє відображення прояви прокрастинації й у оціночних судженнях/народних прислів'ях більшості мов: „Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні”, „Зволікання смерті подібне”, „Семеро одного не чекають”; „Morgen, morgen nur nicht heute – sagen alle faulen Leute” (*нім.*, „Завтра, завтра, не сьогодні – так ледарі кажуть”); „Procrastination is the thief of time” (*англ.* „Відкладання – злодій часу”), „Delays are dangerous” (*англ.*, „Зволікання небезпечні”); „Завтра, післязавтра, післяпіслязавтра – ніколи!” (*італ.*). Щоправда, існують і приказки на захист прокрастинації: „Робота не вовк, в ліс не втече”, або принцип „Зачекай виконувати завдання – відмінять” [7].

Науковці [8] виокремлюють дві основні форми прокрастинації: відкладання прийняття рішень і відкладання виконання завдань. За умов, що склалися на початку розбудови нової держави, одна форма прокрастинації породжувала другу, оскільки для реалізації стратегічних завдань необхідним було прийняття стратегічних рішень.

Прокрастинація – серед базових підстав, які спричинили невдачі на етапі трансформації через непослідовність і хаотичність політики змін. А непослідовність і хаотичність обумовлена, передусім, відсутністю стратегії розвитку, чітких його векторів.

Безумовно, розробка державної стратегії на зорі Незалежності ускладнювалася впливом низки несприятливих, хоча й об'єктивних,

факторів. Серед них, на наш погляд, визначальними були ті, що пов'язані з ціннісними трансформаціями. У цьому контексті виокремимо, щонайменше, п'ять сув'язних і найвпливовіших чинників, які, на нашу думку, суттєво позначилися на якості рішень, що приймалися. Саме вони, багато в чому, й визначали закономірності суспільного розвитку. Сутність, внутрішня природа цих чинників встановлювала й об'єктивізувала взаємозв'язок між явищами і процесами, зрештою – впливала на динаміку й вектори державницького поступу.

По-перше, суспільний перехід, що відбувся на межі 1980-1990 рр. докорінно змінив політичну та ціннісну систему. Трансформації призвели не лише до необхідності „переформатування” політичних, економічних, культурних інститутів, але й стали джерелом нестійкості соціального середовища, зумовили розмитість об'єктів ідентифікації, ціннісних орієнтацій.

По-друге, однією з характерних ознак останніх десяти років минулого століття (часу становлення української незалежності), була відсутність чітко артикульованої національної ідеї. Натомість – широкого розповсюдження й домінування в масовій свідомості набули позитивно марковані ідеології: демократія, плюралізм, незалежність, колективне керівництво, економічна самостійність тощо. До продукування й цілеспрямованого використання ідеологем, як засобів стратегування й управління масовою свідомістю, призвели ціннісна й ідеологічна невизначеність перших років незалежності, брак належного досвіду політичного менеджменту, адаптованих до нових соціально-політичних умов та апробованих механізмів управління.

По-третє, починаючи з кінця 1980-х років, відбувалося переосмислення, як на рівні окремих громадян, так і на рівні суспільства таких понять, як держава, економіка, ринок, свобода, гроші, особистість, право тощо. Масова свідомість збагатилася новими цінностями: свобода вибору переконань, недоторканність приватної власності, невтручання держави в особисте життя громадян. Новим змістом почали наповнюватися й так звані традиційні цінності – відповідальність, толерантність, справедливість тощо. Цінності набували певної умовності у позначенні понять, явищ та процесів, посилюючи їх образність і символізм. Всі ці, багато в чому ілюзорні уявлення, вступили у протиріччя з дійсністю, основною ознакою якої було стрімке „впровадження ринку” (його вітчизняного варіанту).

По-четверте, для українського суспільства перехід від адміністративної до ринкової економіки означав докорінну зміну способу життя. На Заході процес становлення і розвитку ринкових відносин тривав кількасот років, протягом яких утвердилися законодавче поле економічного життя, норми і правила, моральні засади та цінності, які регламентували поведінку людей. Інакше – стрімко, багато в чому свавільно й хаотично – розвивалася ситуація в Україні. Значна частина населення до цього не була готовою. Більшістю людей болюче сприймалися приватизаційні процеси. Невдоволення

викликали й їх перші результати, що досить швидко позначилися на рівні життя різних верств і соціальних груп. Нові умови потребували не лише інтенсивнішої праці, трудової мобільності, підвищення кваліфікації (а досить часто і перекваліфікації), але й психологічної готовності до змін. Зростала кількість людей, яким було важко адаптуватися до ринкових відносин. Це стосувалося насамперед малокваліфікованих робітників, частини службовців, працівників управлінського апарату, науковців, викладачів, інших категорій населення. Необхідність докорінної зміни соціальних установок дезорієнтувала частину молодих людей, життєві плани яких вибудовувалися в рамках геть інших стратегій.

По-п'яте, характерною ознакою тогочасся (як, до речі, й наступних десятиліть) стало розмежування політичних еліт, початок створення впливових економічних угруповань, посилення процесів матеріальної поляризації. Незбалансованість політичних, економічних, моральних, культурних цінностей і поведінкових орієнтацій деформували ставлення до освіченості, професіоналізму, чесності й порядності. Уявлення про добро і зло, про справедливість і несправедливість, моральність і аморальність набувають фрагментарності й „використовуються” задля досягнення власних або групових інтересів. Зрештою, поступово руйнувався позитивний міф „про світле майбутнє”. Як пише В. Бушанський „З постановом незалежності українці (громадяни всіх національностей) пов'язували великі надії. ... Це були ті ж таки надії на життя за європейськими стандартами, життя без партійної номенклатури, на життя без єдино правильної ідеології. І всі ці надії пішли прахом. Більшості громадян не доступні найелементарніші матеріальні блага. Громадськість позбавлена будь-якого впливу на політичну, чиновницьку та судову машину. Громадяни мають єдине право: гребти на олігархічних галерах” [9, с. 145].

Брак можливостей швидкого й ефективного вирішення економічних проблем, з одного боку, та усвідомлення необхідності суспільної інтеграції, з другого, – призвели до створення й використання нових для українського громадянства ідеологем. Адже ідеологеми легко запам'ятовуються і створюють ілюзію раціональності. Разом із тим, поза ідеологічної системи, вони приречені на розпливчастість, багаторазову зміну значень, стрімке перетворення на міфологеми. З міфологемами „Росія (США, Захід) – нам допоможуть!”, „братньої багатовікової дружби”, „слов'янської єдності” тощо були пов'язані не лише сподівання багатьох українців, але й політичні гасла, управлінські пошуки, іноді – й наукові розвідки. Ґрунтовних стратегічних розробок не було. Декларації про демократію в державному управлінні та про лібералізм в економіці теж були поза будь-якої стратегії. Хоча Україна й потребувала зрозумілої й ідеологічно забезпеченої стратегії розвитку, основою політичної практики постали інтереси і потреби.

Аналізуючи проблеми стратегії розвитку нашої країни, варто

зауважити, що у 1991 році незалежність отримала Українська Радянська Соціалістична Республіка. Протягом усього часу свого існування, вона, як складова частина радянської імперії у формі певного державного утворення, накопичувала як позитивний, так і негативний досвід. Чинники, які впливали на функціонування і розвиток УРСР протягом десятиліть, з отриманням Україною незалежності, насправді, нікуди не поділися. Крім досить міцної матеріально-технічної бази й розвинутої сфери виробництва, освіченого й перспективного людського ресурсу країна отримала ще й управлінську еліту з її, накопиченими десятиліттями, уміннями і навичками. Ті уміння й навички були набуті в умовах „планової економіки” і „виконання постанов”. Досвіду розробки й прийняття рішень, тим паче – стратегічного планування – у „молодій” національній еліті не було.

Чи була потреба у розробці державної стратегії розвитку? Чи був запит на неї? З одного боку, саме створення незалежної держави, її входження до світового співтовариства, необхідність нагального вирішення проблем політичного і, передовсім, соціально-економічного характеру, які залишилися у спадок від СРСР, нарешті – відчуття політичної перемоги й гордості за Незалежність, які панували у масовій свідомості, – сформували суспільний запит на розробку і впровадження стратегії подальшого розвитку. З другого, як уже зазначалося, – після проголошення Незалежності не відбулося суттєвих змін у складі управлінського корпусу. Представниками Президента України на місцях, як правило, призначалися колишні працівники радянських і партійних структур. У так званий посткомуністичний період країна увійшла зі старою політичною елітою. Оскільки артикульованої й конкретизованої стратегії подальшого розвитку не було, більшість „нових” управлінців продовжувала сповідувати дещо трансформовані під впливом „ринкових” (як вони їх розуміли) „комуністичні” цінності.

Навички „реалізації рішень” у еліті були, натомість – їх розробки й прийняття – ні. Бажання уникнути відповідальності через відкладання, відтермінування, уникнення вирішення важливих проблем, прагнення перекласти відповідальність на іншого тощо, стали своєрідними способами збереження у владі. Особливо – у виконавчій владі в періоди досить частих змін її „верхніх ешелонів”. Протягом перших десяти років незалежності змінилося вісім складів Уряду, середня тривалість діяльності яких склала 9,5 міс. (табл. 1.).

Не випадково, вагомою політичною силою з економічними важелями, на той час, стали представники так званого „директорського корпусу”. Цій категорії управлінців прокрастинація була притаманна значно меншою мірою, адже і в радянські, й у пострадянські часи вони вимушені були приймати рішення, від яких залежали доля підприємства, доля людей, які на цих підприємствах працювали.

Таблиця 1

Прем'єр-міністри України (термін повноважень)*

	ПІБ Прем'єр-міністра України	Термін повноважень
1	Фокін В. П.	23.10.1990 – 01.10.1992
	Симоненко В. К. (в. о.)	02.10.1992 – 12.10.1992
2	Кучма Л. Д.	13.10.1992 – 21.09.1993
	Звягільський Ю. Л. (в. о.)	22.09.1993 – 15.05.1994
3	Масол В. А.	16.06.1994 – 06.03.1995
4	Марчук Є. К.	06.03.1995 – 27.05.1996
5	Лазаренко П. І.	28.05.1996 – 18.06.1997
	Дурдинець В. В. (в. о.)	19.06.1997 – 16.07.1997
6	Пустовойтенко В. П.	16.07.1997 – 22.12.1999
7	Ющенко В. А.	22.12.1999 – 29.05.2001
8	Кінах А. К.	29.05.2001 – 21.11.2002
9	Янукович В. Ф.	21.11.2002 – 07.12.2004, 28.12.2004 – 05.01.2005
	Азаров М. Я. (в. о.)	07.12.2004 – 28.12.2004, 05.01.2005 – 24.01.2005
10	Тимошенко Ю. В.	04.02.2005 – 08.09.2005
	Тимошенко Ю. В. (в. о.)	24.01.2005 – 04.02.2005
11	Єхануров Ю. І.	22.09.2005 – 04.08.2006
	Єхануров Ю. І. (в. о.)	08.09.2005 – 22.09.2005
12	Янукович В. Ф.	04.08.2006 – 23.10.2007
	Янукович В. Ф. (в. о.)	23.10.2007 – 18.12.2007
13	Тимошенко Ю. В.	18.12.2007 – 03.03.2010
	Турчинов О. В. (в. о.)	03.03.2010 – 11.03.2010
14	Азаров М. Я.	11.03.2010 – 03.12.2012
	Азаров М. Я. (в. о.)	03.12.2012 – 13.12.2012
15	Азаров М. Я.	13.12.2012

* Складено за [10]

Натомість, політичні рішення молодого українською державою, за відсутності стратегії суспільного розвитку, приймалися вкрай повільно. Показовим, у цьому сенсі, може бути прийняття конституцій (основних законів) державами, що отримали незалежність в результаті розпаду СРСР (табл. 2.). Як бачимо, Україна – останньою, серед всіх

колишніх „республік-побратимів”, прийняла Конституцію. Звичайно, конституційний процес в Україні проходив досить складно, але й інші держави пройшли складний шлях до прийняття цього основоположного документа: в п'яти із п'ятнадцяти країн Конституції були прийняті за результатами всенародного референдуму; в інших – конституційний процес відбувався на тлі етнополітичних конфліктів (Грузія, Молдова).

Таблиця 2

Прийняття Конституції країнами-колишніми республіками СРСР*

Країна	Дата прийняття Конституції	Примітки
Туркменістан	18.05.1992	
Естонія	28.06.1992	відновлено Конституцію 1920 р.
Литва	25.10.1992	за результатами всенародного референдуму
Узбекистан	08.12.1992	
Латвія	06.07.1993	відновлено Конституцію 1922 р.
Киргизстан	05.08.1993	
Російська Федерація	12.12.1993	за результатами всенародного голосування
Білорусь	15.03.1994	
Молдова	29.07.1994	
Таджикистан	06.11.1994	
Вірменія	05.07.1995	за результатами всенародного референдуму
Грузія	24.08.1995	
Казахстан	30.08.1995	за результатами всенародного референдуму
Азербайджан	12.11.1995	за результатами всенародного референдуму
Україна	28.06.1996	

* Складено за [11].

Левову частку своїх зусиль „нова” управлінська еліта спрямовувала на збереження влади та використання можливостей „ринкової” економіки для її (влади) посилення. Інстинкт збереження влади примушував перейматися переважно поточними проблемами: вирішення найгостріших

(таких, відкладання яких вже було неможливим) проблем економічного характеру, соціального забезпечення, попередження соціального вибуху.

Серед основних ознак прокрастинаторів – прагнення відкладання прийняття рішень або затягування виконання завдань, схильність до перекладання своєї відповідальності на інших. Прокрастинатори працюють хаотично, без плану, або лише за натхнення чи за умови невідкладності.

Узагальнення результатів наукових розвідок з проблем прокрастинації, дозволяє нам виокремити основні причини цього феномену. Ці узагальнення, у межах нашого дослідження, є доцільними не лише з тієї точки зору, що політики й управлінці – теж люди, й знаходяться під впливом психологічних закономірностей прийняття рішень [12], є підставою для SWOT-аналізу (аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз), але й тому, що вітчизняна політична практика актуалізує проблему в цілому.

Найважливіші чинники прокрастинації

Тривожність.

За цією теорією, єдиною й основною причиною прокрастинації є почуття тривоги, занепокоєння. Одним із джерел занепокоєння є страх перед майбутнім: своїм власним, своєї родини, турбота щодо незмоги виконати важливу роботу, не виправдати очікування. Саме тому, виникає несвідоме намагання відтягнути момент, коли доведеться пред'являти результати діяльності. Інше джерело – перфекціонізм, який проявляється у спробах досягти досконалості, у концентрації на деталях та ігноруванні часового обмеження. Перфекціоністи також найчастіше отримують задоволення від крайніх термінів, від ще більшого тиску обставин, від роботи „в останню ніч”; вони свідомо чи підсвідомо переконані в тому, що якість їхньої роботи залежить від тиску зверху, і чим він більший – тим кращим буде результат.

Часова мотивація.

Відповідно до цієї теорії, суб'єктивна корисність дії (*Utility*), залежить від чотирьох параметрів: впевненості в успіху (*Expectancy*), цінності (*Value*), терміну до завершення роботи (*Delay*) і рівня нетерпіння (*G*).

Більш корисною сприйматиметься справа, якщо є впевненість у її вдалому завершенні й очікується за його результатами винагорода (матеріальна, моральна). Навпаки, суб'єктивно менш корисними здаються справи завершення яких відтерміноване у часі. Іншими словами – рівень прокрастинації тим нижчий, чим більші очікування від результатів справи і чим більш цінними вони є особисто для людини; і тим вищий, чим далі до досягнення мети. Тобто, – найкращим чином робота виконується тоді, коли по відношенню до неї є високі очікування і особиста зацікавленість, а час досягнення зведено до мінімуму.

Люсі Макдональд [13], а також Стівен Кові, автор методики *Franklin Time Management* („Управління часом за Франкліном”), пропонують поділяти всі справи за двома критеріями: важливості і терміновості. В такий спосіб, по суті виокремлюється лише чотири категорії справ:

1. Важливі та нетермінові (*Important and Not Urgent – Priority Principle*). Саме ці справи мають найбільший вплив на життя в цілому. При цьому прокрастинація, передусім стосується самих цих справ. Це – ціннісний рівень. Сюди входить все те, заради чого людина живе, його найперспективніші цілі і завдання, те, що надає сенс усього життя. Тому необхідно усвідомлювати наявність цієї категорії справ і пам'ятати про них, як про віхи, що визначають напрямки руху.

2. Важливі та термінові (*Important and Urgent – Crisis Management*). Сюди входять всі дійсно невідкладні справи: аварійна ситуація, хвороба, крайній термін, криза, загроза життю. Як правило, з їх виконанням не виникає особливих труднощів.

3. Неважливі та термінові (*Not Important and Urgent – Distractions as Denial*). Це всілякі нібито невідкладні дрібниці, які насправді не впливають на життя. Неважливість цих справ не означає, що їх можна взагалі не робити, але має бути усвідомлення того, що вони не надто суттєві й відмова від них на користь справ 1 і 2 категорії, якщо це необхідно, повинна бути легкою і природною.

4. Неважливі та нетермінові (*Not Important and Not Urgent – Busy with the „Trivial Many”*). Це „тривіальна безліч” (*trivial many*) – категорія щоденних справ, які роблять дуже маленький внесок в якість життя, або не роблять його взагалі, але забирають час. На ці справи виділяється час, коли не зрозуміло, в якому напрямку краще рухатися й якій справі насправді необхідно приділити час.

Подолання прокрастинації на особистісному рівні тривалий час знаходиться в полі зору науковців, розроблені певні методики й рекомендації [14; 15 та ін.]. Разом з тим, ця проблема існує й у широкому сенсі, і потребує комплексного, масштабного дослідження. У контексті нашої наукової розвідки, важливим є пошук **шляхів подолання** політико-управлінської прокрастинації та її проявів у практичній площині.

У цьому сенсі, на нашу думку, ключовою проблемою є та, що Україна досі живе без прийнятої на рівні держави стратегії розвитку. Неодноразові спроби здійснити розробку такої стратегії і навіть підготовка на державному рівні кількох її проектів не були успішними. Як наслідок – більшість розроблених і прийнятих програм, концепцій, планів тощо, як правило, малоефективні, зазнають чисельних змін, доповнень чи навіть – скасування.

Серед причин прокрастинації психологи виокремлюють – невпевненість, страх перед завданням. Допоки завдання не реалізується, воно здається нереально складним і неосяжним, до його здійснення не хочеться приступати. Таким чином, вирішення завдання постійно відкладається, доки воно, або втратить актуальність, або ж – строк його виконання не стане критичним. Серед методів подолання цього прояву прокрастинації в психології – це метод зменшення завдання (у програмуванні – алгоритмічний метод зменшення (обхід) задачі на глибину). Цей принцип

ще у першому столітті н.е. виклав Плутарх, описуючи випадок, коли древньоримський воєначальник Серторій продемонстрував своїм солдатам, що наполегливість і планомірність переважить будь-яку спробу вирішити проблему живосилом. За його наказом привели двох коней з розкішними хвостами і Серторій наказав двом людям видерти у них ці хвости. Один із них – справжній силач – щодуху й безрезультатно тягнув хвоста, другий – німічний чолов'яга – по одній волосині того хвоста виривав... [16].

Метод зменшення завдання полягає у виокремленні із загального та масштабного – декілька малих, незначних, які можна виконати досить швидко і просто. Але для цього – треба мати завдання. У контексті викладу цього матеріалу – стратегію суспільного розвитку.

У нашому розумінні, **стратегія суспільного розвитку це – світоглядно обумовлена сукупність поглядів, оцінок та принципів, які визначають загальне бачення шляхів розвитку; достатньо абстрактний, довгостроковий, максимально загальний (недеталізований), послідовний, конструктивний, раціональний, підкріплений ідеологією, стійкий до невизначеності умов середовища план досягнення успіху.** Реалізація такого плану передбачає забезпечення перетворення абстрактного у конкретне через деталізацію, пошук і апробацію засобів, постійний моніторинг, аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на зміст, його коригування тощо.

Виходячи із цих уявлень, виокремимо, щонайменше, три сутнісні ознаки стратегії суспільного розвитку.

1. Стратегія – найзагальніша світоглядна раціональна картина (уявлення) майбутнього та загальний вектор його досягнення.

2. Стратегія – своєрідна матриця, що містить сукупність віри, переконань, цінностей і, водночас, – засобів й інструментів досягнення мети.

3. Стратегія – легітимований загальновизнаний і загальноприйнятий зразок („нормативний” шаблон) для вирішення поточних завдань, їх відповідності стратегічній меті.

Іншими словами, стратегія суспільного розвитку – це своєрідна надія, амбітний план-проект майбутнього, пов'язаний із оцінкою сьогоденних (стартових) позицій, потенціалу, можливостей, ресурсів і загроз. Це план, пов'язаний із прогнозом стратегії розвитку інших країн і співвіднесення з їх стратегічними цілями. Нарешті, стратегія – це передбачення шляхів глобального розвитку, цивілізаційного поступу і нашого місця в ньому. Коли йдеться про стратегію, йдеться, передусім, про майбутнє. Багато в чому – ірраціональне, багато в чому – міфологічне, оскільки стратегія – ідеальна форма для проектування майбутнього, але наповнена змістом.

Список використаної літератури

1. **Михальченко М. І.** Україна як нова історична реальність : запасний гравець Європи / М. І. Михальченко. – Дрогобич : ВФ „Відродження”, 2004. – 488 с.
2. Україна досі не досягла рівня 1990 року за ВВП // Казна [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/110/all/2007/11/22/111679>
3. Інститут громадянського суспільства. Аналітичні матеріали [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.csi.org.ua>
4. **Гесиод.** Полное собрание текстов / Гесиод [втуп. ст. В. Н. Ярхо ; коммент. О. П. Цыбенко и В. Н. Ярхо]. – М. : Лабиринт, 2001. – 256 с. (Серия „Мифология. Поэзия”). – С. 64.
5. **Фукидид.** История / Фукидид. [Пер. и примеч. Г. А. Стратановского ; Отв. ред. Я. М. Боровский]. – Л. : Наука, 1981. – 543 с. (Серия „Литературные памятники”).
6. **Цицерон Марк Туллий.** Речи / Марк Туллий Цицерон. – М. : Цифровая книга, 2008. – 2170 с.
7. **Паутинка С. А.** Мораль и коммуникации / С. А. Паутинка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://xvatit.com/school/sch-online>
8. **Milgram N.** Personality correlates of decisional and task avoidant procrastination / N. Milgram, R. Tenne // European Journal of Personality, 2000. – № 14. – Р. 141-156.
9. **Бушанський В.** Архаїчні прояви в українській політичній свідомості / В. Бушанський // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – № 5 (61). – К. : ІПіЕНД, 2012. – С. 140-152.
10. Урядовий портал. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>
11. За даними офіційних урядових сайтів [Електронні ресурси]
12. **Плаус С.** Психология оценки и принятия решений / Пер. с англ. – М. : Информационно-издательский дом „Филинъ”, 1998. – 368 с.
13. **Macdonald Lucy.** Learn to make time / Lucy Macdonald. – Chronicle Books, 2006. – 160 p.
14. **Morgenstern Julie.** Time Management from the Inside Out Henry / Julie Morgenstern. – Holt and Company, 2004. – 285 p.
15. **Perry John.** The Art of Procrastination: A Guide to Effective Dawdling, Lollygagging and Postponing / John Perry. – Snanford Universiti, 2006.
16. **Плутарх.** Сравнительные жизнеописания [в двух томах]. – Т. II. – М. : Изд-во „Наука”, 1994. – 522 с. (Серия „Литературные памятники”).